

DOI: 10.62829/VNHN.376.109.114

PHÁP LUẬT VỀ HÀNH VI ĐƯA HỐI LỘ TRONG KHU VỰC NGOÀI NHÀ NƯỚC KINH NGHIỆM QUỐC TẾ VÀ GỢI Ý CHO VIỆT NAM

✍ TS. Nguyễn Mạnh Duy

- **TÓM TẮT:** Hối lộ là một trong những hành vi tham nhũng nghiêm trọng, ảnh hưởng lớn đến sự phát triển kinh tế - xã hội của mỗi quốc gia. Hiện nay, nhóm tội phạm này đang ngày càng trở nên phức tạp khi lan rộng ra khu vực ngoài nhà nước, để lại những hệ quả tiêu cực, tác động xấu đến hoạt động của các tổ chức và doanh nghiệp. Việc nghiên cứu quy định về hành vi hối lộ trong khu vực ngoài nhà nước ở Việt Nam và một số quốc gia nhằm đánh giá những điểm tương đồng và khác biệt trong quy định pháp luật mỗi nước, từ đó xác định những vấn đề cần nghiên cứu, cải thiện trong quy định của Việt Nam... Bài viết nghiên cứu quy định về hành vi hối lộ trong khu vực ngoài nhà nước ở Việt Nam và một số quốc gia nhằm so sánh sự tương đồng và khác biệt trong quy định pháp luật mỗi nước, từ đó đề xuất những vấn đề cần nghiên cứu, cải thiện trong quy định pháp luật của Việt Nam.
- **Từ khóa:** Pháp luật hành vi đưa hối lộ; khu vực ngoài nhà nước; kinh nghiệm quốc tế; gợi ý cho Việt Nam.
- **ABSTRACT:** Bribery is one of the most serious corrupt practices, exerting significant adverse impacts on the socio-economic development of each country. At present, this category of crime has become increasingly complex as it spreads into the non-state sector, leaving negative consequences and adversely affecting the operations of organizations and enterprises. Studying legal regulations on bribery in the non-state sector in Vietnam and several other countries helps assess similarities and differences in national legal frameworks, thereby identifying issues that require further research and improvement in Vietnam's regulations. This article examines legal provisions governing bribery in the non-state sector in Vietnam and selected countries, compares similarities and differences among their legal approaches, and proposes issues that should be further studied and improved within Vietnam's legal system.
- **Keywords:** Law on bribery; non-state sector; international experience; implications for Vietnam.

Ngày nhận bài: 05/10/2025 Ngày bình duyệt: 05/12/2025 Ngày duyệt đăng: 10/12/2025

Pháp luật về hành vi đưa hối lộ trong khu vực ngoài nhà nước là một lĩnh vực trọng yếu trong chiến lược chống tham nhũng và củng cố môi trường kinh doanh lành mạnh. Kinh nghiệm quốc tế cho thấy việc hình sự hóa toàn diện, áp dụng trách nhiệm pháp nhân thương mại và xây dựng cơ chế tuân thủ bắt buộc là các biện pháp hiệu quả. Đối với Việt Nam, việc hoàn thiện khung pháp lý theo hướng này, gắn với điều kiện thực tiễn, sẽ tăng cường khả năng phòng ngừa và xử lý hành vi đưa hối lộ, góp phần phát triển kinh tế - xã hội bền vững.

I. KHÁI NIỆM VÀ BẢN CHẤT PHÁP LÝ CỦA HÀNH VI ĐƯA HỐI LỘ

1. Khái niệm hành vi đưa hối lộ:

Hành vi đưa hối lộ được hiểu là việc một cá nhân, pháp nhân cung cấp, đề nghị hoặc hứa hẹn lợi ích vật chất hoặc tinh thần nhằm tác động trái pháp luật đến chức năng, nhiệm vụ hoặc quyết định của người khác, nhằm đạt được mục đích tư lợi. Trong khu vực ngoài nhà nước, đối tượng tác động thường là người quản lý, nhân viên của các tổ chức phi nhà nước, ví dụ: doanh nghiệp, tổ chức xã hội, cá nhân hoạt động kinh doanh.

2. Bản chất pháp lý: Hành vi đưa hối lộ trong khu vực ngoài nhà nước thường được đánh giá là tội danh hình sự nếu đáp ứng dấu hiệu cấu thành tội phạm theo pháp luật hình sự của nhiều quốc gia, vì tác động tiêu cực lớn đối với nền kinh tế và trật tự pháp luật.

Về phạm vi điều chỉnh, Pháp luật điều chỉnh cả hành vi đưa lẫn nhận hối lộ, nhằm bảo đảm trách nhiệm kép: cả chủ thể đưa hối lộ và người nhận đều bị xử lý theo quy định pháp luật.

II. PHÁP LUẬT VIỆT NAM VỀ HÀNH VI ĐƯA HỐI LỘ NGOÀI NHÀ NƯỚC

1. Cơ sở pháp lý

Bộ luật Hình sự 2015 của Việt Nam không định nghĩa khái niệm cụ thể về hối lộ hay liên quan đến hối lộ. Các hành vi liên quan đến hối lộ theo quy định pháp luật đều thuộc chương XXIII các tội phạm về chức vụ của Bộ luật Hình sự 2015. Theo đó, khái niệm tội phạm chức vụ được quy định tại khoản 1 Điều 352 Bộ luật Hình sự 2015 như sau: “Các tội phạm về chức vụ là hành vi xâm phạm hoạt động đúng đắn của cơ quan, tổ chức do người có chức vụ thực hiện khi thực hiện công vụ, nhiệm vụ”. Điều 365 Bộ luật Hình sự 2015 (sửa đổi 2017) có tội “Đưa hối lộ”; Mức xử lý phụ thuộc vào mục đích, giá trị tài sản, lợi ích nhận được, và hậu quả gây ra.

Theo các Quy định trong Bộ luật Hình sự:

- *Khách thể của tội phạm về chức vụ* là xâm phạm đến hoạt động đúng đắn và uy tín của cơ quan, tổ chức trong và ngoài nhà nước, cụ thể là làm ảnh hưởng nghiêm trọng đến tính liêm chính, tính vô tư, công minh và hiệu quả hoạt động thực thi công vụ, nhiệm vụ của các cơ quan, tổ chức, đồng thời xâm phạm đến quan hệ sở hữu tài sản của Nhà nước, của tổ chức hoặc quyền, lợi ích hợp pháp của công dân.

Bên cạnh quy định về đối tượng là người có chức vụ thực hiện “công vụ”, quy định nêu trên còn mở rộng thêm đối tượng người thực hiện hành vi phạm tội là người có chức vụ thực hiện “nhiệm vụ”. Có nghĩa là quy định pháp luật hình sự đã mở rộng đối tượng phạm tội chức vụ nói chung và hành vi hối lộ nói riêng ra khỏi phạm vi công vụ. Mặt khác, theo quy định tại khoản 2 Điều 352 Bộ luật Hình sự 2015 quy định: “*Người có chức vụ là người do bổ nhiệm, do bầu cử, do hợp đồng hoặc do một hình thức khác, có hưởng lương hoặc không hưởng lương, được giao thực hiện một nhiệm vụ nhất định và có quyền hạn nhất định trong*

khi thực hiện công vụ, nhiệm vụ”. Quy định này đã khẳng định thêm cơ sở quy định của Bộ luật Hình sự 2015 đã mở rộng phạm vi của tội phạm chức vụ nói chung sang khu vực ngoài nhà nước, trong đó bao gồm việc tội phạm hóa hành vi hối lộ trong khu vực ngoài nhà nước.

Tội phạm liên quan đến hối lộ trong khu vực ngoài nhà nước được quy định như sau:

- *Về chủ thể của tội phạm*: Bộ luật Hình sự 2015 đã ghi nhận chủ thể của tội nhận hối lộ, đưa hối lộ và môi giới hối lộ trong khu vực ngoài nhà nước là những người làm việc trong doanh nghiệp, tổ chức ngoài nhà nước. Trong đó (1) Doanh nghiệp là các doanh nghiệp tư nhân không phải doanh nghiệp nhà nước. (2) Khu vực ngoài nhà nước là khu vực của các chủ thể không trực tiếp vận hành quyền lực nhà nước và không trực tiếp sử dụng ngân sách nhà nước để tiến hành các hoạt động sản xuất hàng hóa và dịch vụ do tư nhân quyết định, nơi có sự xuất hiện và tồn tại của các cá nhân, cơ quan, tổ chức có các hoạt động về kinh doanh, thương mại, tài chính... Các chủ thể của tội phạm hối lộ có thể là người điều hành, quản lý ở bất kỳ một vị trí nào hoặc cũng có thể là người lao động tuy không có chức vụ nhưng được doanh nghiệp, tổ chức ngoài nhà nước giao nhiệm vụ và chính nhiệm vụ được giao làm phát sinh quyền của họ.

- *Về mặt khách quan*: Hành vi khách quan bao gồm nhận, đưa, môi giới hối lộ: (1) Nhận hối lộ là hành vi nhận bất kỳ lợi ích nào cho chính bản thân mình hoặc người, tổ chức khác để làm hoặc không làm một việc vì lợi ích hoặc theo yêu cầu; (2) Đưa hối lộ là hành vi đưa bất kỳ lợi ích nào để người có chức vụ, quyền hạn làm hoặc không làm một việc vì lợi ích hoặc theo yêu cầu; (3) Môi giới hối lộ là hành vi làm trung gian giữa người đưa hối lộ và người nhận hối lộ nhằm đạt được sự thỏa thuận hoặc thực hiện

thỏa thuận đưa và nhận hối lộ.

Về “lợi ích” của hối lộ: Theo Bộ luật Hình sự thì “lợi ích” của hối lộ hay “của hối lộ” bao gồm cả lợi ích vật chất (tiền, tài sản, lợi ích vật chất khác được trị giá bằng tiền) và lợi ích phi vật chất. Quy định này đã mở rộng hơn và có tính bao quát hơn, thích ứng với những hành vi hối lộ mới so với Bộ luật Hình sự 1999.

- *Về mặt chủ quan*: Chủ thể phạm tội liên quan đến hối lộ đều thực hiện tội phạm với hình thức lỗi cố ý trực tiếp. Động cơ, mục đích phạm tội là tư lợi, nhằm thu về cho mình hoặc gia đình mình các lợi ích không chính đáng.

- *Về hình phạt*: Hình phạt đối với các tội phạm hối lộ ở Việt Nam tương đối cụ thể và nghiêm khắc, đặc biệt là chế tài đối với tội nhận hối lộ như sau: Hình phạt đối với tội nhận hối lộ thấp nhất là bị phạt tù là 02 năm và cao nhất là tử hình. Ngoài ra, người phạm tội còn bị áp dụng thêm hình phạt tiền, tịch thu tài sản, cấm đảm nhiệm chức vụ trong thời hạn nhất định. Tuy nhiên người phạm tội có thể không phải chịu hình phạt tử hình về tội này nếu đã chủ động tự nguyện nộp lại ít nhất ba phần tư tài sản nhận hối lộ và hợp tác tích cực với cơ quan chức năng trong việc phát hiện, điều tra, xử lý tội phạm hoặc lập công lớn...

- *Một số điểm cần lưu ý*

+ Về phạm vi điều chỉnh: Bộ luật Hình sự hiện tại không tách biệt rõ ràng giữa hành vi hối lộ trong khu vực nhà nước và ngoài nhà nước; tuy nhiên, nếu hành vi hối lộ gây thiệt hại hoặc ảnh hưởng tới quyền lợi người khác đều có thể bị xử lý.

+ Trách nhiệm pháp nhân thương mại: Pháp luật hiện hành chưa có quy định đầy đủ về trách nhiệm hình sự của pháp nhân thương mại trong hành vi đưa hối lộ, dù đang được Quốc hội và các cơ quan soạn thảo nghiên cứu.

2. Những hạn chế trong khuôn khổ hiện hành

- Chưa tách biệt rõ ràng khái niệm hối lộ trong khu vực ngoài nhà nước, dẫn đến khó áp dụng thống nhất trong thực tiễn.
- Chưa có chế định rõ ràng về trách nhiệm pháp nhân trong các hành vi hối lộ ngoài nhà nước.
- Thiếu chương trình tuân thủ bắt buộc đối với doanh nghiệp để phòng ngừa hành vi đưa hối lộ.
- So sánh với chuẩn mực quốc tế: Việt Nam đã hình sự hóa hành vi đưa hối lộ, phù hợp với UNCAC; nhưng việc bổ sung trách nhiệm pháp nhân thương mại và các biện pháp tuân thủ (compliance) là điểm còn hạn chế so với nhiều nước phát triển.

III. PHÁP LUẬT QUỐC TẾ VÀ KINH NGHIỆM ĐỐI VỚI KHU VỰC NGOÀI NHÀ NƯỚC

1. Công ước quốc tế về chống tham nhũng:

- *UNCAC - Công ước Liên hợp quốc chống tham nhũng*: Công ước UNCAC yêu cầu các quốc gia thành viên hình sự hóa các hành vi tham nhũng, bao gồm hành vi hối lộ trong lĩnh vực tư nhân (*private sector bribery*) tùy theo lựa chọn quốc gia và cam kết thực thi.
- *Hành vi đưa hối lộ cho người ngoài khu vực nhà nước* được xem là hành vi tham nhũng nếu liên quan trao lợi ích nhằm làm sai lệch hoạt động kinh doanh, tạo ưu thế cạnh tranh không lành mạnh.
- *OECD Anti-Bribery Convention - Công ước chống hối lộ của OECD*: Công ước này bắt buộc các nước thành viên hình sự hóa hành vi hối lộ quan chức nước ngoài bởi công ty/cá nhân, nhằm tạo môi trường kinh doanh quốc tế minh bạch. Mặc dù trọng tâm là hối lộ quan chức nước ngoài, các hướng dẫn kèm theo khuyến khích các nước thiết lập chế tài mạnh mẽ đối với chủ

thể ngoài nhà nước và thể nhân/công ty tham gia vào hành vi cung cấp hối lộ.

Các khuôn khổ quốc gia/quốc tế khác: Công ước Liên minh châu Phi về phòng chống tham nhũng mở rộng chống cả hối lộ trong khu vực tư nhân, buộc phải lập pháp và điều tra, truy tố.

- Công ước Liên Hợp Quốc về chống tham nhũng (UNCAC) yêu cầu các quốc gia thành viên hình sự hóa hành vi đưa hối lộ trong cả khu vực công và tư, quy định chế tài tương xứng đối với cá nhân và pháp nhân thương mại.

- Các tiêu chuẩn OECD về chống hối lộ trong thương mại quốc tế yêu cầu các nước thành viên cấm mọi hình thức hối lộ cho quan chức nước ngoài trong hoạt động kinh doanh quốc tế.

2. Kinh nghiệm một số nước

* *Hoa Kỳ*

- Foreign Corrupt Practices Act (FCPA)
- Đạo luật chống tham nhũng nước ngoài: Cấm hành vi hối lộ quan chức nước ngoài và cả hành vi đưa hối lộ trong khu vực tư khi gây ảnh hưởng đến thị trường quốc tế. Chế tài rất nặng, bao gồm phạt tiền đối với pháp nhân, cá nhân và biện pháp trừng phạt hành chính.

- Chế tài đối với pháp nhân: Thanh tra thường xuyên, phạt tiền lớn, áp dụng các biện pháp tuân thủ bắt buộc (compliance program).

* *Liên minh châu Âu*

- Directive chống tham nhũng: Yêu cầu các nước thành viên trong khối mở rộng xử lý cả hành vi hối lộ trong khu vực tư, đặc biệt là trong hoạt động thương mại xuyên biên giới. Nhiều nước EU còn áp dụng các biện pháp tăng nặng đối với pháp nhân thương mại.

* *Nhật Bản*

- Luật hình sự: Mở rộng khái niệm hối

lộ sang khu vực ngoài nhà nước, xử lý các trường hợp đưa lợi ích nhằm chi phối quyết định kinh doanh, đấu thầu.

** Vương quốc Anh (Bribery Act 2010)*

Bribery Act 2010 là một trong những đạo luật toàn diện nhất: Hình sự hóa cả hành vi đưa và nhận hối lộ trong khu vực công lẫn tư; Không phân biệt người nhận là quan chức hay cá nhân/tổ chức tư nhân; Đặt trách nhiệm cho tổ chức thương mại nếu không ngăn chặn được hành vi hối lộ trên phạm vi toàn cầu.

** Các quốc gia khác*

Trong những thập niên gần đây, nhiều quốc gia phát triển như các nước châu Âu, Úc, Canada và Nhật Bản đã chủ động mở rộng phạm vi điều chỉnh của pháp luật chống tham nhũng, không chỉ tập trung vào khu vực công mà còn bao quát cả các hành vi hối lộ và tham nhũng trong khu vực tư nhân. Việc bổ sung và hoàn thiện các quy định pháp luật liên quan đến hối lộ trong khu vực ngoài nhà nước xuất phát từ yêu cầu bảo đảm tính liêm chính, minh bạch và cạnh tranh lành mạnh của thị trường, đồng thời phòng ngừa những tác động tiêu cực của tham nhũng đối với môi trường kinh doanh và sự phát triển bền vững của nền kinh tế.

Đáng chú ý, các quy định này thường được xây dựng và thực thi gắn liền với việc thực hiện các cam kết và chuẩn mực quốc tế về phòng, chống tham nhũng, đặc biệt là Công ước của Liên hợp quốc về chống tham nhũng (UNCAC) và các khuyến nghị, công cụ pháp lý của Tổ chức Hợp tác và Phát triển Kinh tế (OECD). Điều này góp phần thúc đẩy sự hài hòa pháp luật, tăng cường hợp tác quốc tế và nâng cao hiệu quả đấu tranh phòng, chống tham nhũng trong bối cảnh toàn cầu hóa.

** Kinh nghiệm chính sách và chế tài*

+ *Hình sự hóa hành vi đưa hối lộ trong*

mọi lĩnh vực: Không phân biệt đối tượng là cơ quan công quyền hay tư nhân nếu hành vi có tác động tiêu cực đến thị trường và quyền lợi người khác.

+ *Trách nhiệm pháp nhân:* Nhiều quốc gia áp dụng chế định này để buộc doanh nghiệp phải xây dựng chương trình tuân thủ (compliance) chống hối lộ.

+ *Hợp tác quốc tế:* Trao đổi thông tin, hỗ trợ điều tra xuyên biên giới và áp dụng biện pháp trừng phạt xuyên quốc gia đối với các hành vi hối lộ quốc tế.

IV. GỢI Ý HOÀN THIỆN PHÁP LUẬT CHO VIỆT NAM

1. Hoàn thiện pháp luật - Rõ ràng hóa khái niệm và phạm vi điều chỉnh:

- *Bổ sung hướng dẫn:* Làm rõ ngưỡng giá trị/loại hình quà tặng, chi phí hợp lý không cấu thành tội đưa hối lộ (ví dụ: quà tặng công khai, chi phí ăn uống, đi lại trong giới hạn hợp lý). Mở rộng đối tượng: Hình sự hóa việc đưa hối lộ cho cán bộ, công chức ở cả khu vực ngoài nhà nước, không chỉ giới hạn ở các tổ chức nhà nước.

- *Nâng cao chế tài:* Tăng mạnh hình phạt tiền - Áp dụng nguyên tắc phạt tiền gấp nhiều lần giá trị tài sản hối lộ, tăng tính răn đe (như tại Mỹ).

- *Nâng cao hiệu quả thi hành pháp luật:* Tăng cường kiểm soát: Áp dụng các biện pháp giám sát chặt chẽ hơn đối với các giao dịch, hợp đồng có yếu tố nhạy cảm. Phối hợp quốc tế: Tăng cường hợp tác điều tra, xử lý tội phạm tham nhũng có yếu tố nước ngoài.

- *Tăng cường giáo dục và nâng cao nhận thức:* Tuyên truyền, phổ biến pháp luật để doanh nghiệp và cá nhân hiểu rõ quy định, tránh sai sót không cố ý.

- *Luật hoặc sửa đổi Bộ luật Hình sự* cần định nghĩa cụ thể hối lộ trong khu vực ngoài nhà nước, bao gồm cả hành vi nhằm

tác động đến quyết định kinh doanh của các chủ thể tư nhân.

2. *Áp dụng trách nhiệm pháp nhân:* Bổ sung quy định về trách nhiệm hình sự của pháp nhân thương mại khi đưa hối lộ, phù hợp với xu hướng quốc tế. Quy định bắt buộc doanh nghiệp xây dựng và thực hiện chương trình tuân thủ, chống hối lộ. Đối với công ty, tập đoàn: Phải thiết lập hệ thống kiểm soát nội bộ, tuân thủ; Chịu trách nhiệm nếu không ngăn chặn được hành vi hối lộ phát sinh.

3. *Chế tài hiệu quả và biện pháp phòng ngừa:* Tăng nặng xử phạt hành vi đưa hối lộ có yếu tố xuyên biên giới hoặc gây thiệt hại lớn. Hoàn thiện biện pháp hành chính và dân sự bổ trợ, như công khai danh tính doanh nghiệp vi phạm, cấm tham gia đấu thầu.

4. *Mở rộng quyền tài phán:* Nhiều luật cho phép xét xử cá nhân/tổ chức ngay cả khi

hành vi xảy ra ngoài lãnh thổ, miễn có kết nối pháp lý (quốc tịch công ty, hoạt động tại nước đó...).

5. *Tăng cường phối hợp quốc tế:* Tham gia sâu hơn vào các cơ chế trao đổi thông tin, hỗ trợ pháp lý quốc tế nhằm điều tra và xử lý các hành vi hối lộ có yếu tố nước ngoài. Trao đổi thông tin, dẫn độ, hỗ trợ điều tra giữa cơ quan thực thi từ nhiều quốc gia giúp xử lý hành vi xuyên biên giới. Các taskforce/quốc tế như liên minh UK - France - Switzerland tăng cường phối hợp truy tố các vụ hối lộ lớn.

Tóm lại, kinh nghiệm quốc tế cho thấy việc chống hành vi đưa hối lộ trong khu vực ngoài nhà nước cần một chiến lược toàn diện: hình sự hóa rõ ràng, trách nhiệm pháp nhân, quyền tài phán mở rộng, hợp tác quốc tế, và phòng ngừa - tuân thủ trong doanh nghiệp, chứ không chỉ dựa vào xử lý đơn lẻ sau khi hành vi xảy ra./.

TÀI LIỆU THAM KHẢO:

- 1. Bộ luật hình sự Việt Nam 2015
- 2. Luật Phòng, chống tham nhũng Việt Nam 2018.
- 3. Đảng lãnh đạo công tác phòng, chống tham nhũng khu vực ngoài Nhà nước (Tạp chí Xây dựng Đảng - 2023)

- 4. Hoa Kỳ - *Anti-Corruption & Anti-Bribery Laws* (Hoa Kỳ - Luật Chống Tham Nhũng & Chống Hối Lộ)
- 5. Liên minh châu Âu (EU) - *Anti-Corruption Framework* (Liên minh châu Âu (EU) - Khuôn khổ chống tham nhũng)
- 6. Nhật Bản - *Anti-Corruption Law* (Hối lộ & Chống hối lộ)